

In Memoriam Algirdui Ambrazui (1934–2016)

Martyno Aleksos nuotrauka

2016 m. liepos 20 d. netekome vienos iškiliausių Lietuvos muzikinės kultūros asmenybių. Eidamas 83-uosius staiga mirė muzikologas, profesorius, habilituotas daktaras, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas Algirdas Jonas Ambrazas. Dvylikos knygų, daugiau nei 200 straipsnių apie muziką Lietuvos ir užsienio mokslo bei periodiniuose leidiniuose autorius, daugybės mokslinių konferencijų pranešėjas, pasišventęs pedagogas – jis buvo vienas svarbiausių XX a. lietuvių muzikos tyrėjų. Algirdas Ambrazas buvo Lietuvos radijo ir televizijos komiteto bei Lietuvos

valstybinės filharmonijos muzikos redaktorius, Lietuvos kompozitorių sąjungos Muzikologų sekcijos pirmininkas, Lietuvos konservatorijos (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija) Muzikos teorijos katedros vedėjas, LMTA Muzikologijos instituto mokslinis vadovas, Muzikos enciklopedijos vyriausiasis redaktorius, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos ir Kultūros filosofijos ir meno instituto Jungtinės doktorantūros komisijos pirmininkas, daugybės redakcinių kolegijų, komisijų, tarybų ir senatų narys. Algirdo Ambrazo nuveikti darbai įvertinti Lietuvos valstybine premija (1979), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (2007), Vyriausybės kultūros ir meno premija (2008), kitais apdovanojimais. Pateikiame LMTA profesorės habil. dr. Gražinos Daunoravičienės kalbą, saktą per Algirdo Ambrazo laidotuves 2016 07 23.

Stovint prie šio kapo kaip niekada ryškiai iškyla ponios Simone Hérison kadaise parašyto laiško profesoriui Algirdui Ambrazui frazės *Il n'y a pas de hasard!* (atsitiktinumų nebūna) tikroji prasmė¹. Iš tiesų, muzika prie savo slėpinių prisileidžia ir pašaukia tarnauti tik išskirtines asmenybes. Toks buvo profesorius Algirdas Ambrazas, Pärto, Balakausko ir Landsbergio, Schnittke's ir „Kijevo avangardo“ amžininkas. Jo kartą sutelkė ir laiką įprasmino XX a. muzikos kompozicijos novacijos bei kūrybos maištai. Kartos veržlumas skatino technologijos progresą, racionalumą, asmeninio tobulėjimo prerogatyvą, tačiau jos nariai neišsižadėjo bendruomeniškumo ir individualizmo. Šioje pasaulio dalyje jie pradėjo garsų meno ir mokslo meno (kalbu apie muzikologiją) atnaujinimo žygius ir nulėmė jo kryptis. Vis dėlto kompozicijos priemonių progreso euforija neapakinio Algirdo Ambrazo. Radikalaus muzikos modernėjimo epochoje, kaip ir bet kurioje gyvenimo situacijoje, jis niekada nebuvo konjunktūriškai mąstantis žmogus: už muzikos struktūrų „metalinų“ konstrukcijų, kaip pats pripažino, jis visuomet ieškojo tikrojo žmogiškumo, žmogaus dvasingumo. Beveidės civilizacijos perspektyvos akivaizdoje jį vedė stiprus tautinės tapatybės jausmas. Jis skatino apmąstyti ir atidengti tikrąsias lietuvių muzikinės kultūros vertes.

Algirdo Ambrazo darbai skelbė: tikrosios vertybės yra tos, kurios formuoja nacionalinės kultūros pamatus. Muzikoje šiuos pamatus kloja tautiškai angažuotų elementų santykių sistemos arba nacionalinio stiliaus įsikūnijimai. Lietuvių nacionalinės muzikos ateitį gali užtikrinti tik nepaliaujamas nacionalinio stiliaus artikuliacijos būdų atsinaujinimas. Dar viena

¹ Sąsaja su Algirdo Ambrazo esė „Gėlės ant Oskaro Milašiaus kapo“. Esė spausdintas žurnale *Krantai* 1989 m. kovo mėn. publikuotas monografijoje *Algirdas Jonas Ambrazas. Muzikos tradicijos ir dabartis* (sudarė Gražina Daunoravičienė, Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjunga, 2007).

nacionaline vertybe profesorius pripažino susikūrusią tautinę kompozitorių mokyklą. Ši panteoną sudaro kompozitorių profesionalų kūryba, kuriai būdingas susiformavęs nacionalinis stilius. Aukščiausiai vertybei – Lietuvos nacionalinei kultūrai, jos muzikos kūrybai, atlikimo menui, įvairioms muzikinio gyvenimo formoms bei muzikiniam ugdymui – buvo paskirtas visas profesorius Algirdo Ambrazo gyvenimas.

Apie lietuvių teorinės muzikologijos pagrindėjo darbus iškalbingai bylotų ne vien skaičiai, bet ir svarbiausi raktažodžiai: tautinis, nacionalinis, kultūra ir šiuolaikiškas, novatoriškas, tapatybė, modernybė, kompozitorių mokykla, nacionalinis stilius. Šių ir daugybės kitų pamatinių kategorijų tyrimai rikiavosi pačiose skirtingiausiose kultūros, mokslo ir muzikologijos srityse. Galima sakyti, jie kūrė pačią lietuvių muzikologiją, apibendrinio Lietuvos Nepriklausomybės šimtmečio muzikinės kultūros raidą. Jie buvo skirti šiam ir būsimam lietuvių nacionalinės kompozitorių mokyklos šimtmečiui, Juliaus Juzeliūno jubiliejui, daugybei kitų didelių ir mažų progų. Jų autoriaus identifikacija – profesorius, habilituotas mokslo daktaras, Nacionalinės kultūros ir meno premijos, daugybės kitų apdovanojimų laureatas – daug pasako apie šių darbų reikšmę ir kokybę. Dvylika knygų, dvi apgintos disertacijos (1969 ir 1991 m.), šimtai straipsnių ir pranešimų, daugybė kitų žanrų tekstų vienaip ar kitaip centravo dvi lietuvių muzikinei kultūros istorijai kertines asmenybes. Tai buvo tarpukario tautinio modernizmo svarbiausiojo atstovo Juozo Gruodžio ir jo mokinio – Kauno konservatorijos įsimintinų 1948 metų pirmosios kompozitorių laidos absolvento Juliaus Juzeliūno kūryba ir veikla. Šioje kūryboje suskambo moderni tautinė muzika – tai, kas egzistavo tik Mikalojaus Konstantino Čiurlionio svajonėse. Tautiškumo ir modernaus harmoningumo idėja tarsis svarbiausias dvasinis imperatyvas persmelkė ir visus Algirdo Ambrazo darbus.

Pasišventimas, maksimalizmas, tyrimo euforija natūraliai sudėliojo komponentus, būtinus bet kuriam fundamentiniam pažinimui. Gilintasi iki esmės, ištyrinėjant visus įmanomus Gruodžio ir Juzeliūno gyvenimo įvykius, istorinius ir teorinius kontekstus, partitūras, rankraščius, receptijas ir kritinio diskurso faktus. Visa tai sugulė išleistų šaltinių ir monografijų puslapiuose². Nacionalinę šių kompozitorių kūrybos ir veiklos vertę padėjo atskleisti Algirdo Ambrazo konceptualizuotos (habilitacijos darbe) nacionalinio stiliaus ir nacionalinės kompozitorių mokyklos sampratos. Oksimoroniška Algirdo Ambrazo darbų ypatybė – tobulas išbaigtumas ir

² Paskutinis Algirdo Ambrazo veikalas – monumental, beveik 25 metus rašyta monografija *Julius Juzeliūnas. Gyvenimo ir veiklos panorama. Kūrybos įžvalgos* (Vilnius: Lietuvos kompozitorių sąjunga, 2015) buvo įvertinta 2015 m. Nacionaline kultūros ir meno premija. Algirdo Ambrazo pastangomis 2016-uosius Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė Juliaus Juzeliūno metais.

kartu atviras tęstinumas – įgalioja vykdyti sulig paskutiniąja monografija nebaigtus darbus – suformuoti ir perduoti Lietuvos literatūros ir meno archyvui turtingą Juliaus Juzeliūno palikimą.

Didžiulės kultūrinės ir ugdančios svarbos Profesoriaus nuopelnai muzikologijos pedagogikai. Jis buvo visų mūsų Mokytojas. Visiems išalkusiesiems dosniai dalijo gausias savo žinias, išsakė brandų ir kompetentingą požiūrį į daugelį kultūrinės svarbos įvykių. Atrodytų, dar taip neseniai, nešinas plyštančiu lektūros (kaip pats vadino) prikimštu portfeliu, ištisis keturis dešimtmečius nepamirštamas Profesorius kreipėsi į mus konservatorijos (vėliau – Muzikos ir teatro akademijos) auditorijose. Nuolat viskuo besidomintis, nušvitusiu veidu, kupinas profesoriško patiklumo ir geranoriškumo. Šaltiniais, muzikos pavyzdžių, schemų, klasifikacijų kopijomis, plokštelių virtinėmis nuklotas auditorijos darbo stalas mums buvo muzikologijos išmanymo komunikacijos dalijimo vieta. Su neslopstančiu pasišventimu ilgus metus Algirdas Ambrazas vykdė Lietuvoje dar labai jauno mokslo – muzikologijos – steigiamuosius darbus visais lygiais ir labai nuoširdžiai skatino tolesnį kiekvieno mūsų augimą. Tam tikslui jis vertė nežinia kokiais būdais pasiekiamus šaltinius, rašė vadovėlius, studijų vadovų skyrius, skaitė paskaitas, leido pagalbines metodines priemones, supažindinančias su Zarlino, Marxo, Schönbergo, Schenkerio, Křeneko ar Messiaeno teorinėmis sistemomis. Daugybė kitų tarsi nematomų, tačiau didžiulio atsidaavimo ir kompetencijos reikalaujančių darbų ir iniciatyvų – disertacijų ir monografijų rengimo, recenzavimo, gynimo, muzikinio gyvenimo organizacinių reikalų iki enciklopedijų, žinynų, lietuvių muzikos istorijos rašymo rūpesčių – nugulė ant Algirdo Ambrazo pečių.

Muzika, kiti menai, o ypač literatūra ir poezija buvo jo atgaiva ir žydinti dvasinė pieva, kurioje jis ieškojo egzistencinės tiesos. Kalbų mokėjimas buvo dar viena jo ypatybė, o originalių tekstų skaitymas įvairiomis kalbomis – viena iš aistrų. Oskaro Milašiaus poeziją, Hesse's ir Rilke's, Dostojevskio kūrinius skaitė originalų kalbomis. Beje, ir savo mokslinius pranešimus be jokių trikdžių rašė, skaitė įvairiuose kraštuose bent keturiomis kalbomis. Panašiai kaip svarbiausieji teorinių kursų ar leidinių subjektai – Rameau ar Riemannas, profesorius Ambrazas visuomet siekė išsamaus žinojimo, neabejotinos bet kurios teorijos teiginio argumentacijos. Enciklopedinė erudicija, smalsus ir prielankus komunikabilumas, kalbų mokėjimas jam leido gausybėje laiškų ir pasaulio mokslinių scenų oriai ir lygiaverčiai diskutuoti profesiniais klausimais su įtakingiausiais XX a. Rytų ir Vakarų muzikologais.

Santarvė su savo darbų herojais, kolegomis ir mokiniais, kultūros įvykiais ir neramiu mūsų pasauliu nulėmė Algirdo Ambrazo intensyvaus gyvenimo

pilnatvę. Daugelis pažinojusiųjų jį ne tik gerbė, bet ir nuoširdžiai mylėjo. Sutikusieji gyvenimo kely neabejotinai paliudijo jo tobulumą ir aukštumą („pakylėtas aukščiau buities ir eismo ženklų“ – taikliai buvo pažymėjęs Vytautas Landsbergis). Išeidamas į ten, kur mes visi būsimė, Profesorius išsineša mūsų dėkingumą ir pasididžiavimą, kad buvome jo mokiniai, kad tiek daug iš jo sužinojome ir tai leidžia judėti toliau. Profesoriaus gyvenimas ir jo nutrūkimas Tomo Manno festivalyje Juliaus Juzeliūno metais negali mums nebyloti daugybės retoriškų prasmų. Tebus mums priesakas Profesoriaus įrodyta tiesa, kad tikra ir teisinga tėra tai, kas yra vertybė. Legendos nemiršta, o Profesorius toks ir buvo.

Gražina Daunoravičienė